

Palle Svensson

Danskernes opfattelser af den politiske magtstruktur

I denne artikel formuleres og operationaliseres fire teoretiske modeller for den politiske magtfordeling i et land som Danmark. Den empiriske analyse viser, at disse fire opfattelser findes udbredt i befolkningen på en sådan måde, at vælgernes opfattelser af de politiske magtforhold er endimensional. Den pluralistiske og den demokratiske magtopfattelse samvarierer, og den elitistiske og den marxistiske magtopfattelse samvarierer. Der er alt i alt tale om en udbredt konsensus omkring det politiske systems selvforståelse som pluralistisk og demokratisk.

Inden for den politiske videnskab er der langt fra enighed om, hvordan den politiske magt er fordelt inden for det danske samfund. I denne artikel vil der blive redegjort for fire forskellige hovedopfattelser – »teorier« eller »modeller« om man vil – af den politiske magtfordeling i samfund som det danske. Det er derefter hensigten at beskrive, hvordan de danske vælgere opfatter de politiske magtforhold, og at forklare, hvordan disse opfattelser er udbredt i befolkningen.¹

Selv om en sådan beskrivelse og forklaring ikke i sig selv kan afklare spørgsmålet om, hvem der bestemmer i Danmark, er det væsentligt at få klarlagt, hvordan befolkningen opfatter magtforholdene i det politiske system. Det er for det første vigtigt, fordi menneskers opfattelser af virkeligheden i et vist omfang kan antages at være bestemmende for deres handlinger. Hvis vi ønsker at forklare, hvordan mennesker deltager i politik, hvordan de søger at påvirke den politiske beslutningsproces, er viden om menneskers opfattelse af magtforholdene en central forklaringsfaktor. Er det ikke en rimelig formodning, at mennesker vil søge at øve politisk indflydelse der, hvor de mener, at magten findes? For det andet er det vigtigt at få noget at vide om danskernes opfattelse af de politiske magtforhold, fordi en sådan viden kan danne et centralt udgangspunkt for den fortsatte diskussion af det mulige og det ønskelige i at udvikle det politiske demokrati herhjemme. Opfattelser af virkeligheden er ikke blot udtryk for indlært viden og opsamlede erfaringer, men også for fordomme, forventninger, ønsker m.v. Viden om disse opfattelser giver med andre ord konkrete udgangspunkter både for dem, der ønsker at udvikle demokratiet i retning af større politisk lighed, og for dem, der ønsker at advare mod det umulige eller farlige i forsøgene på at fremme en sådan udvikling. Endelig – og mest væsentlig i denne artikel – er det vigtigt at få viden om danskernes magtopfattelser, fordi disse opfattelser fortæller noget om det politiske systems legitimitet. Forholdet mellem befolkningens opfattelser af virkeligheden og det politiske systems officielle ideologi og selvforståelse er en væsentlig nøgle til forståelse af det politiske systems folkelige grundlag og vurderingen af mulighederne for dets fortsatte eksistens. I samme omfang som store dele af befolkningen forkaster eller stiller sig kritisk over for det politiske systems selvforståelse, er det udtryk for brist i legitimeringsprocessen og for en mangelfuld diffus

Palle Svensson

Danskernes opfattelser af den politiske magtstruktur

I denne artikel formuleres og operationaliseres fire teoretiske modeller for den politiske magtfordeling i et land som Danmark. Den empiriske analyse viser, at disse fire opfattelser findes udbredt i befolkningen på en sådan måde, at vælgernes opfattelser af de politiske magtforhold er endimensional. Den pluralistiske og den demokratiske magtopfattelse samvarierer, og den elitistiske og den marxistiske magtopfattelse samvarierer. Der er alt i alt tale om en udbredt konsensus omkring det politiske systems selvforståelse som pluralistisk og demokratisk.

Inden for den politiske videnskab er der langt fra enighed om, hvordan den politiske magt er fordelt inden for det danske samfund. I denne artikel vil der blive redegjort for fire forskellige hovedopfattelser – »teorier« eller »modeller« om man vil – af den politiske magtfordeling i samfund som det danske. Det er derefter hensigten at beskrive, hvordan de danske vælgere opfatter de politiske magtforhold, og at forklare, hvordan disse opfattelser er udbredt i befolkningen.¹

Selv om en sådan beskrivelse og forklaring ikke i sig selv kan afklare spørgsmålet om, hvem der bestemmer i Danmark, er det væsentligt at få klarlagt, hvordan befolkningen opfatter magtforholdene i det politiske system. Det er for det første vigtigt, fordi menneskers opfattelser af virkeligheden i et vist omfang kan antages at være bestemmende for deres handlinger. Hvis vi ønsker at forklare, hvordan mennesker deltager i politik, hvordan de søger at påvirke den politiske beslutningsproces, er viden om menneskers opfattelse af magtforholdene en central forklaringsfaktor. Er det ikke en rimelig formodning, at mennesker vil søge at øve politisk indflydelse der, hvor de mener, at magten findes? For det andet er det vigtigt at få noget at vide om danskernes opfattelse af de politiske magtforhold, fordi en sådan viden kan danne et centralt udgangspunkt for den fortsatte diskussion af det mulige og det ønskelige i at udvikle det politiske demokrati herhjemme. Opfattelser af virkeligheden er ikke blot udtryk for indlært viden og opsamlede erfaringer, men også for fordomme, forventninger, ønsker m.v. Viden om disse opfattelser giver med andre ord konkrete udgangspunkter både for dem, der ønsker at udvikle demokratiet i retning af større politisk lighed, og for dem, der ønsker at advare mod det umulige eller farlige i forsøgene på at fremme en sådan udvikling. Endelig – og mest væsentlig i denne artikel – er det vigtigt at få viden om danskernes magtopfattelser, fordi disse opfattelser fortæller noget om det politiske systems legitimitet. Forholdet mellem befolkningens opfattelser af virkeligheden og det politiske systems officielle ideologi og selvforståelse er en væsentlig nøgle til forståelse af det politiske systems folkelige grundlag og vurderingen af mulighederne for dets fortsatte eksistens. I samme omfang som store dele af befolkningen forkaster eller stiller sig kritisk over for det politiske systems selvforståelse, er det udtryk for brist i legitimeringsprocessen og for en mangelfuld diffus

tilslutning til det politiske system og i særlig grad til den politiske styreform.² Mulighederne for en krise, der sætter det politiske systems fortsatte eksistens på spil, vil under sådanne omstændigheder være nærliggende.

Hovedopfattelser af den politiske magtstruktur

Inden for den politiske videnskab er der formuleret en række teorier om politiske magtforhold. Teorierne om magtforholdene i de moderne, industrialiserede samfund i de vestlige lande, der gerne kalder sig demokratiske, hviler hovedsageligt på amerikanske erfaringer. Gennem 1950'erne og 1960'erne blev der i USA gennemført et stort antal undersøgelser af den politiske magtstruktur i såvel lokale samfund som i det amerikanske samfund som helhed. Disse undersøgelser førte imidlertid ikke til nogen videnskabelig enighed om magtstrukturens karakter. De førte derimod til en heftig debat om de anvendte metoder og de opnåede resultaters gyldighed. Meget tyder på, at der er en sammenhæng mellem de anvendte metoder og de opnåede empiriske resultater. Dette har tilsyneladende forbindelse med, at forskernes valg af studieobjekt har været påvirket af de forudsætninger og antagelser, som de lagde til grund for deres undersøgelser.³

Medens der gennem 1970'erne har været en fortsat teoretisk og metodisk debat mellem politologer om politiske magtforhold og navnlig om forholdet mellem magt og interesser,⁴ er der kun gennemført få nye empiriske undersøgelser.⁵ De hovedopfattelser af de politiske magtforhold, der udviklede sig gennem 1950'erne og 1960'erne, står derfor stadig over for hinanden i en uafsluttet debat. Da en række fundamentale økonomiske, sociale og politiske forhold har samme karakter i USA og i et land som Danmark, er det nok tilladeligt – i hvert fald som et udgangspunkt – at anvende teorierne om de politiske magtforhold i USA på vort land.

Magtteorierne søger at besvare det empiriske spørgsmål: hvem har den politiske magt? Allerede formuleringen af dette spørgsmål hviler på den forudsætning, at der er nogen, som har denne magt. Denne forudsætning kan naturligvis anfægtes, og det er den da også blevet.⁶ Dette illustrerer det centrale forhold, at de formulerede magtteorier hviler på en række normative og empiriske forudsætninger og antagelser. De opnåede resultater har i væsentlig omfang karakter af at være en bekræftelse af antagelser og hypoteser, der er lagt til grund for undersøgelserne. Andre forudsætninger er af normativ karakter, og de lader sig hverken bekræfte eller afkræfte.

En af de centrale normative forudsætninger, som de formulerede teorier om politiske magtforhold mere eller mindre eksplicit hviler på, er holdningen til de magtforhold, der undersøges. Opfatter man i det store og hele disse magtforhold som acceptable, fordi de for eksempel repræsenterer en så realistisk tilnærmelse til det demokratiske ideal, som man kan forvente under de givne forudsætninger, eller stiller man sig kritisk over for disse magtforhold, fordi man for eksempel ikke finder demokratiske målsætninger tilgodeset i tilstrækkeligt omfang?

Blandt de empiriske forudsætninger, som står i centrum for disse teorier, er den mere eller mindre videnskabeligt begrundede virkelighedsopfattelse: I hvilket omfang anser man det for muligt at realisere det demokratiske ideal om politisk

lighed? Der er næppe teoretikere, som for alvor vil hævde, at dette ideal kan realiseres fuldstændigt, således at alle borgere i et samfund har nøjagtig den samme indflydelse på alle politiske beslutninger på et hvilket som helst tidspunkt.⁷ Der går imidlertid en væsentlig skillelinie mellem dem, der mener, at det demokratiske ideal kan realiseres i langt højere grad end i dag – for eksempel under ændrede økonomiske og sociale betingelser – og dem, der mener, at den politiske lighed næppe i væsentligt omfang kan blive større end i et land som Danmark i dag.

Eftersom der synes at være en sammenhæng mellem forudsætninger og empiriske resultater i de formulerede teorier om politiske magtforhold, kan teorierne i tilspidset eller idealtypisk form sammenfattes i fire hovedopfattelser ud fra den normative holdning til de undersøgte magtstrukturer og den empiriske opfattelse af muligheden af politisk lighed:

Figur 1. Fire hovedopfattelser af de politiske magtforhold

	De etablerede magtforhold accepteres	De etablerede magtforhold kritiseres
Politisk lighed er ikke mulig	PLURALISTISK MAGTOPFATTELSE	ELITISTISK MAGTOPFATTELSE
Politisk lighed er mulig	DEMOKRATISK MAGTOPFATTELSE	MARXISTISK MAGTOPFATTELSE

Mange politologer hælder i dag til den pluralistiske teori. Den går i hovedsagen ud på, at den politiske magt i de vestlige samfund ikke er samlet noget bestemt sted, men derimod spredt over flere politiske beslutningstagere. Det er så at sige en moderne udgave af den politiske liberalisme og Montesquieus lære om magtens deling. En optimistisk opfattelse af demokrati som politisk lighed er ganske vist urealistisk, men en vis politisk ulighed er ikke ensbetydende med, at der findes én sammenhængende magtelite, der styrer og kontrollerer den politiske udvikling. Der er ikke tale om én elite, men derimod om flere eliter, der konkurrerer med hinanden, samtidig med at de respekterer visse grundlæggende spilleregler, navnlig med hensyn til mindretallets mulighed for lovlig opposition, ytringsfrihed m.v. Det er således ikke blot regeringen og folkettingen, der har politisk magt, men også statsadministrationen, interesseorganisationer, erhvervslivet – og vælgerne. Elitekonkurrencen er nemlig i væsentligt omfang åben, idet lederne ved offentlig valg skal stå til ansvar over for vælgerne. Dette giver vælgerne en realistisk mulighed for at øve indflydelse på den førte politik, fordi de valgte ledere risikerer at blive nægtet genvalg, hvis de har svigtet vælgerne tillid. På grund af konkurrencen mellem to eller flere politiske partier med forskellige programmer har vælgerne i de vestlige lande reelle valgmuligheder og derigennem mulighed for at påvirke den politiske udvikling.⁸

Denne pluralistiske opfattelse af de politiske magtforhold deles uden tvivl af brede kredse i det danske samfund. Det er i hvert fald den, som de toneangivende kredse i det danske politiske system giver udtryk for. Et eksempel på at Dansk

Arbejdsgiverforening anskuer magtforholdene ud fra denne opfattelse, fremgår af denne forenings særudtalelse i rapporten fra Udvalget om lønmodtagernes medejendomsret. Man vender sig imod den magtkoncentration, som man finder visse LM-ordninger indebærer, fordi en sådan magtkoncentration ikke forekommer at være »forenelig med opretholdelsen af et pluralistisk samfund af den type, som vi er fortrolige med her i landet. Ved et pluralistisk samfund forstås netop et samfund, der ikke er domineret af en enkelt magt- eller interesseorganisation, men tværtimod præget af samspillet mellem mange – hinanden afbalancerede – interessegrupper og af en vidt decentraliseret beslutningsproces«. ⁹

De pluralistiske teoretikere deler sig i flere grupper. Nogle fremhæver systemets opdeling i mere eller mindre uafhængige sektorer eller »segmenter«, medens andre fremhæver de såkaldt »korporative« elementer i den pluralistiske magtstruktur, dvs. det tætte samvirke mellem regeringen, administrationen og interesseorganisationerne og den omfattende indflydelse, som dette giver på formuleringen og gennemførelsen af de offentlige beslutninger. Dette kombineres ofte med tesen om parlamenternes forfald, dvs. folketingets og de politiske partiers aftagende betydning og formindskede politiske indflydelse. ¹⁰

Jo mere man fremhæver de korporative træk i systemet, jo mere nærmer man sig den anden hovedopfattelse af den politiske magtstruktur, den elitistiske model. Hovedsynspunktet er her, at magten i realiteten er koncentreret hos en forholdsvis lille og velafgrænset kreds af beslutningstagere. Pluralister og elitister er i og for sig enige om, at de vestlige samfund ikke er præget af politisk lighed, men at det er eliter, der træffer de politiske beslutninger. Hvor pluralisterne fremhæver konkurrencen mellem flere eliter og spredningen af magten, hævder elitisterne imidlertid, at der er tale om én sammenhængende elite og en koncentration af magten. ¹¹

Elitisterne kritiserer de etablerede magtforhold, fordi de finder en manglende overensstemmelse mellem de demokratiske idealer og de faktiske realiteter. De repræsenterer derfor en kritik af den officielle ideologi og de pluralistiske teoretikere, som ved at tale om magtspredning og folkelig kontrol af lederne legitimerer de faktiske magtforhold som demokratiske eller i hvert fald tilnærmelsesvis demokratiske. Elitisterne hævder heroverfor, at selv om en række mere rutineprægede beslutninger muligvis er spredt ud over flere personer og grupper, er det en ret lille kreds af personer – politikere, topembedsmænd, organisationsledere og erhvervsledere – som har den afgørende indflydelse på de vigtige og mere vidtrækkende beslutninger. Magten er koncentreret hos dem, der sidder i de betydningsfulde positioner, der giver rådighed over magtmidler som penge, viden, organisationer, presse m.v. Den politiske magt består ifølge den elitistiske opfattelse ikke mindst i evnen til at bestemme, hvad der i det hele taget skal afgøres »politisk« gennem lovgivning, og hvad det offentlige skal have lov til at blande sig i. Beslutningsprocessen i Danmark omkring nordsøolien og A.P. Møller-koncernens forhold til de statslige myndigheder vil af elitister kunne fremhæves som typisk for, hvordan vigtige beslutninger træffes i snævre kredse. Derimod var det atypisk, at offentligheden fik et vist indblik i beslutningsprocessen, og det skete vel også kun, fordi en af parterne i magteliten følte sine interesser gået for nær og derfor så en taktisk fordel ved at appellere til visse politiske partier og dele af den offentlige

opinion.

Efter den elitistiske opfattelse af magtforholdene har vælgerne ringe politisk betydning, selv om de formelt har indflydelse gennem deres stemmeafgivning ved valgene. De regeringsbærende partier ligner hinanden så meget, at vælgerne ikke har noget virkeligt valg mellem realistiske alternativer. Vælgerne er faktisk sat ud af spillet, fordi de centrale magthavere enten genvælges automatisk, eller slet ikke er på valg.¹²

Forestillingen om, at vi styres af en lille, sammenspist gruppe af magthavere, som det er umuligt for befolkningen at kontrollere, findes uden tvivl også i den danske befolkning. Et aktuelt eksempel på en elitistisk opfattelse af magtforholdene og påstande om, at også retssystemet fungerer som et integreret led i en magtelite, gav ledende politikere fra Fremskridtspartiet med deres udtalelser efter Østre Landsrets dom i Glistrup-sagen i november 1981. Leif Glensgård mente således, at Glistrup var dømt som systemkritiker, at landsretten var korrump, og at den socialdemokratiske regering havde givet landsretten besked om at skærpe byrettens dom. Mogens Glistrups selv udtalte: »Hver gang et system går i forfald og ikke kan klare sig mere, så misbruger man politi og domsmagt, alt det etablerede til at knuse den, der begynder at kritisere«.¹³

Hvis man i den elitistiske magtopfattelse fremhæver de nære forbindelser mellem statsmagten og det private erhvervsliv og understreger, at staten i et kapitalistisk samfund varetager kapitalejernes interesser, bevæger man sig over i den tredje hovedopfattelse af den politiske magtstruktur i samfund som det danske. Den marxistiske teori fremhæver som det væsentlige, at uanset hvem der formelt eller faktisk træffer de politiske beslutninger, så har disse beslutninger uomgængeligt en bestemt karakter i et kapitalistisk samfund, idet kapitalens interesser, først og fremmest ejernes mulighed for at udtrække overskud – »profit« eller »merværdi« – af arbejdernes indsats i produktionen og for at akkumulere denne kapital, sikres. Kapitalisternes rådighed over produktionsmidlerne anfægtes aldrig, men sikres derimod på nye og raffinerede måder under stadigt ændrede omstændigheder. Det kapitalistiske systems iboende tendens til at producere og reproducere sociale og økonomiske uligheder imødegås i hvert fald kun i et beskedent omfang. Hos marxisterne forskydes problemstillingen derfor fra »Hvem har magten?« til »Hvad er det, magten bruges til?« eller »Hvad er det, den herskende klasse foretager sig, når den hersker?«

Det politiske demokrati er ud fra den marxistiske opfattelse af de politiske magtforhold en formalitet. Vælgerne har lige så ringe indflydelse som i den elitistiske opfattelse, og de står om muligt endnu dårligere, fordi de på forskellige måder bibringes den falske bevidsthed, at de lever i et demokrati, hvor der tages hensyn til, hvad de mener.¹⁴

Det borgerlige demokrati har med andre ord ikke realiseret princippet om politisk lighed efter marxisternes opfattelse, og de kritiserer netop de politiske institutioner for ikke at leve op til de demokratiske principper, som de smykker sig med. Det er imidlertid væsentligt for marxister at fremhæve, at den eksisterende politiske og økonomiske ulighed i de kapitalistiske samfund ikke er et evigt og uforanderligt fænomen. Realiseringen af det demokratiske ideal om politisk lighed forudsætter imidlertid ikke blot en halvhjertet udjævning af sociale og økono-

miske uligheder, men en fuldstændig ændring af de grundlæggende produktions- og magtstrukturer i samfundet. Først efter en socialistisk revolution kan der ske en nedbrydelse af skellet mellem regerende og regerede samt en inddragelse af samfundets medlemmer i bestyrelsen af samfundets anliggender.¹⁵

Den marxistiske opfattelse af de politiske magtforhold findes formodentlig navnlig blandt de danske vælgere på venstrefløjen. Den kommer i hvert fald hyppigt til udtryk i socialisters indlæg i den offentlige debat, og den kommer også til udtryk i folketinget, når repræsentanter for VS, DKP og SF redegør for deres stilling til fremsatte forslag. Et godt eksempel herpå er Erik Sigsgaard (VS), der under en forespørgsel til handelsministeren i januar 1971 om udviklingen i det danske erhvervsliv udtalte: »Tendensen har i mange år været, at de stærke bliver stærkere og større, og de svage enten må lukke eller blive opslugt af de stærke. Denne monopolisering fører til, at den økonomiske magt samles på stadig færre hænder. I parentes bemærket betyder det jo også, at den politiske magt samles på disse hænder, for økonomisk og politisk magt er jo to sider af samme sag«. ¹⁶

Den marxistiske opfattelse af de politiske realiteter står i direkte modsætning til den demokratiske ideologi, der hviler på idealet om politisk lighed.¹⁷ Der findes i dag næppe politologer, der vil hævde, at dette ideal er realiseret herhjemme eller andre steder i verden. Der er derimod nok en del, der vil påstå, at vi i Danmark har nærmet os dette ideal i højere grad end i mange andre lande, der kalder sig demokratiske. Nogle vil måske endog hævde, at det demokratiske ideal herhjemme er realiseret i så høj grad, som det er muligt – eller i hvert fald ønskeligt.

I den offentlige debat herhjemme er det ganske almindeligt, at man som en selvfølge går ud fra, at Danmark er et demokratisk land, og at alle borgere på grundlag af den lige og almindelige valgret har samme politiske indflydelse. Det er også den opfattelse, som vort uddannelsessystem er præget af, og som viderebringes gennem den politiske socialisering. I en indholdsanalyse af danske skolebøger fandt Lise Togeby således, at Danmark udtrykkeligt og uden forbehold omtales som et folkestyre og et demokratisk land, og de politiske forhold omtales gennemgående som ideelle og perfekte.¹⁸ På denne baggrund er det rimeligt at forvente, at dele af vælgerbefolkningen har den opfattelse, at det demokratiske ideal om politisk lighed faktisk er realiseret og karakteriserer den politiske magtfordeling her i landet.

Vælgerbefolkningens magtopfattelser

Der kan være grund til at antage, at alle de omtalte hovedopfattelser af de politiske magtforhold findes i den danske befolkning. Spørgsmålet er imidlertid i hvilket omfang de findes, hvem der har de forskellige opfattelser, og hvorfor bestemte sociale og politiske grupper fortrinsvis deler nogle magtopfattelser og tager afstand fra andre. Det empiriske grundlag for at besvare disse spørgsmål er en undersøgelse, der blev gennemført i efteråret 1979 i forbindelse med et igangværende forskningsprojekt om den danske befolknings politiske værdier.¹⁹

Vælgernes magtopfattelser kan identificeres på forskellige måder. Når det sker i forbindelse med en interviewundersøgelse, der omfatter et repræsentativt udsnit af hele vælgerbefolkningen, som det her er tilfældet, kan man enten stille et eller

flere »åbne« spørgsmål, hvor respondenterne bliver bedt om at formulere deres opfattelse med egne ord, eller man kan stille et eller flere »lukkede« spørgsmål, hvor respondenterne bedes vælge mellem nogle på forhånd formulerede svarmuligheder i forbindelse med mere eller mindre direkte spørgsmål om magtfordelingen herhjemme. I projektet om »den politiske beslutningsproces« anvendte man en serie spørgsmål om de indbyrdes magtforhold mellem politiske institutioner.²⁰ Inspireret af en amerikansk undersøgelse²¹ valgte vi derimod at lade respondenterne besvare fire spørgsmål, som direkte drejer sig om de politiske magtforhold: Den pluralistiske magtopfattelse:

»Der er ikke nogen bestemt gruppe af mennesker, der bestemmer. De vigtigste politiske beslutninger påvirkes af mange samfundsgrupper og organisationer«.

Den elitistiske magtopfattelse:

»Det er en ganske lille gruppe, der bestemmer det hele. Det er storaktionærer og direktører, højtstående embedsmænd og nogle få politikere«.

Den marxistiske magtopfattelse:

»Uanset hvem der træffer de politiske beslutninger, er det de store erhvervsforetagenders interesser, der varetages. Derfor er det til syvende og sidst storkapitalen, der bestemmer«.

Den demokratiske magtopfattelse:

»Gennem den almindelige valgret har alle voksne danskere den samme indflydelse på de politiske beslutninger her i landet«.

Selv om de fire opfattelser af magtforholdene er fundamentalt forskellige, kan man ikke sige, at der er skarpe grænser mellem dem. Det kan derfor også være vanskeligt for respondenterne præcist at angive, hvilken af de fire der svarer til deres egen opfattelse. Det er givetvis de færreste mennesker, der har fuldt afklarede og logisk gennemtænkte opfattelser af den politiske virkelighed på dette område, og det forekommer i hvert fald ret usandsynligt, at mange har taget stilling til netop den måde at stille tingene op på, som er gennemført her. Vi fandt det derfor ikke rimeligt at bede respondenterne vælge en af de fire opfattelser. De fik derimod en mulighed for at give en mere nuanceret opfattelse til kende ved at bruge en af svarkategorierne: »helt/delvis enig«, »neutral«, »helt/delvis uenig« over for de fire magtopfattelser, som blev præsenteret efter hinanden. Resultatet af denne spørgeteknik fremgår af tabel 1:

Tabel 1 viser, at den danske vælgerbefolkning i høj grad deler den pluralistiske og den demokratiske opfattelse af de politiske magtforhold. Mere end 2/3 af respondenterne erklærer sig enige i disse opfattelser. Der er her tale om en høj grad af overensstemmelse mellem befolkningens opfattelser og det officielle syn, der er dominerende i den offentlige debat. Det politiske systems selvforståelse går netop ud på, at magten er delt mellem mange offentlige myndigheder og private organisationer, og ved festlige lejligheder får dette officielle syn en drejning i retning af, at det demokratiske ideal om politisk lighed faktisk er realiseret herhjemme. Der er med andre ord tale om en bred konsensus omkring det politiske systems funktionsmåde.

Tabel 1. Vælgerbefolkningens magtopfattelser. Procent

	Helt enig	Delvis enig	Neutral	Delvis uenig	Helt uenig	Uoplyst	I alt (N=1.478)
Pluralistisk magtopfattelse	38	32	10	11	4	5	100
Elitistisk magtopfattelse	22	27	11	20	16	4	100
Marxistisk magtopfattelse	29	28	11	16	11	5	100
Demokratisk magtopfattelse	47	24	6	11	9	3	100

Tabel 1 viser dog også, at store dele af befolkningen deler de mere kritiske opfattelser af magtforholdene. Mere end halvdelen af respondenterne ytrer således forståelse for det marxistiske syn på den politiske magtstruktur, og omkring halvdelen erklærer sig enige i den elitistiske opfattelse. Samtidig med at danskerne deler det officielle syn på den politiske magt, giver mange altså udtryk for en kritisk holdning. Er dette resultat meningsfuldt eller er det udtryk for en uhen-sigtsmæssig spørgeteknik?

Tallene i tabel 1 tyder på, at der blandt respondenterne er en tendens til at erklære sig enig i flere af de formulerede magtopfattelser. Dette kan tilsyneladende forekomme selvmodsigende. Det er imidlertid ganske meningsfuldt at svare »delvis enig« i alle fire tilfælde, når man mener, at der er noget om disse påstande, selv om de ikke helt svarer til ens egen opfattelse. Det er også ganske meningsfuldt at erklære sig »helt enig« i to eller måske tre af de formulerede magtopfattelser. Der er for eksempel intet logisk modstridende i at erklære sig »helt enig« i både den demokratiske og den pluralistiske opfattelse, og der er heller intet logisk modstridende i at erklære sig »helt enig« i både den elitistiske og den marxistiske opfattelse. Der kan endog argumenteres for det synpunkt, at den demokratiske opfattelse, som den her er formuleret, er logisk forenelig med den elitistiske og den marxistiske opfattelse. Da der er glidende overgange mellem opfattelserne, er det ganske meningsfuldt at tilslutte sig flere af disse opfattelser i større eller mindre omfang, og det er et karakteristisk træk, at respondenterne netop gør dette.

Det vil også være utilstrækkeligt alene at anlægge en logisk betragtning i forbindelse med respondenternes svar på disse spørgsmål. Når der er tale om de politiske magtforhold, beskæftiger vi os med et emne, som er genstand for en stadig politisk-ideologisk kamp. De dominerende institutioner i samfundet repræsenterer bestemte værdier og opfattelser af virkeligheden, som det er vanskeligt for kritisk orienterede kræfter at dæmme op overfor.²² Den officielle ideologi mødes

dagligt med nogle politiske partiers og organisationers forsøg på at afsløre denne ideologi som »falsk« og på at erstatte den med en »sand« klassebevidsthed. Vælgerne er således udsat for modsatrettede påvirkninger, og for visse politiske og sociale grupper kan det være vanskeligt at finde frem til en bestemt opfattelse og helt udelukke konkurrerende synspunkter.

Det er dog muligt, at den anvendte spørgeteknik har været mindre hensigtsmæssig, fordi den muligvis tilskynder respondenterne til at erklære sig enige, således at der opstår en response-set i resultaterne. Blandt respondenterne svarer 18.5 pct., at de er helt eller delvis enige i alle de fire påstande om magtforholdene, hvilket umiddelbart kunne tages som udtryk for en væsentlig response-set effekt. En række af disse svar kan dog som omtalt være meningsfulde og behøver ikke at være udtryk for en response-set. En logisk modstrid, der kan tages som udtryk for en response-set, opstår først, når respondenterne erklærer sig »helt enig« i alle fire påstande. Dette svarmønster udviser blot 4.2 pct. af de adspurgte, hvilket kan fortolkes på den måde, at response-set effekten har været forholdsvis begrænset.

Befolkningens tilslutning til de enkelte magtopfattelser overvurderes dog, hvis man alene ser på den procentdel, der erklærer sig enig. Navnlig for de mere kritiske opfattelser gælder det, at der er temmelig mange respondenter, som tager afstand. Et mere dækkende billede af de forskellige magtopfattelsers udbredelse i befolkningen kan man derfor få ved at trække den procentdel af respondenter, der erklærer sig uenig, fra den procentdel af respondenter, der erklærer sig enig, og beregne et såkaldt procentdifference-indeks (PDI). Dette indeks kan variere fra 100, hvis alle er enige i en bestemt magtopfattelse, til -100, hvis alle tager afstand fra denne magtopfattelse.

Tabel 2. Vælgerbefolkningens magtopfattelser. Procentdifferencer

	PDI*
Pluralistisk magtopfattelse	55
Elistisk magtopfattelse	13
Marxistisk magtopfattelse	30
Demokratisk magtopfattelse	51

* PDI-værdierne beregnes ved at trække den procentdel af respondenter, der erklærer sig uenig, fra den procentdel, der erklærer sig enig.

Tabel 2 viser, at den danske vælgerbefolkning i væsentligt omfang deler den pluralistiske opfattelse af de politiske magtforhold og i høj grad finder det demokratiske ideal realiseret her i landet. Langt flere af respondenterne (henholdsvis 55 pct. og 51 pct.) tilslutter sig disse opfattelser end tager afstand fra dem. Dette må tages som udtryk for en forholdsvis bred enighed om magtens placering. Kritiske opfattelser af magtforholdene er der derimod mindre opslutning bag, og der er navnlig uenighed i befolkningen om den elitistiske magtopfattelse, idet nogenlunde lige mange respondenter deler og forkaster den – dog er der en lille

overvægt (13 pct.) af dem, der deler den elitistiske opfattelse. Den anden af de kritiske opfattelser – den marxistiske – placerer sig mellem den elitistiske og de to opfattelser, der svarer til det politiske systems selvforståelse. Når der er 30 pct. flere, der tilslutter sig den marxistiske opfattelse, end der afviser den, kan man formode, at denne opfattelse også findes uden for de vælgergrupper, der ved folketingsvalgene afgiver deres stemme på partierne på den danske venstrefløj.

Magtopfattelser i forskellige politiske og sociale grupper

Selv om der er en forholdsvis bred tilslutning i befolkningen til den officielle opfattelse af de politiske magtforhold, er det ikke givet, at disse opfattelser er lige udbredte i alle politiske og sociale grupper. Det er desuden muligt, at de kritiske opfattelser fortrinsvis findes i bestemte dele af befolkningen. Det er også tænkeligt, at opfattelserne af, i hvilket omfang det er muligt at realisere det demokratiske ideal om politisk lighed, varierer med vælgernes politiske og sociale baggrund.

Undersøgelser i andre lande har vist, at de økonomisk underprivilegerede i højere grad end de økonomiske privilegerede føler sig politisk afmægtige og oplever en større afstand til de politiske myndigheder.²³ En sådan følelse af at være koblet ud af det politiske liv har sandsynligvis også betydning for opfattelsen af de politiske magtforhold, og det kan derfor antages, at den ressourcefattige del af den danske vælgerbefolkning opfatter de politiske magtforhold anderledes end de ressourcestærke og økonomisk velstillede. Lav uddannelse, underordnet arbejdssituation, lav social prestige og dårlige økonomiske levevilkår kan føre til den opfattelse, at den politiske magt er koncentreret hos de bedre stillede, og at den udøves i deres interesse.

Med dette udgangspunkt kunne man formode, at den marxistiske magtopfattelse i særlig grad findes blandt lavere funktionærer og arbejdere, dvs. i socialgruppe IV og V.²⁴ Navnlig de arbejdere og lavere funktionærer, der stemmer på partier til venstre for Socialdemokratiet, deler formodentlig den opfattelse, at de politiske beslutninger tilgodeser storkapitalens interesser. Det er nok også blandt disse vælgere, at det anses for muligt at realisere princippet om politisk lighed i et kommende socialistisk eller kommunistisk samfund.

Blandt de arbejdere og lavere funktionærer, som ikke føler sig i et modsætningsforhold til det etablerede politiske system, og som stemmer på Socialdemokratiet eller andre partier omkring det politiske centrum, kan opfattelsen af de politiske magtforhold formodentlig i højere grad tænkes at være i overensstemmelse med den officielle ideologi. Eftersom arbejderbevægelsen i høj grad har sat sit præg på den sociale og økonomiske udvikling herhjemme, kunne man forvente, at mange socialdemokratiske arbejdere og funktionærer mener, at det demokratiske princip om politisk lighed allerede er realiseret.

De bedre stillede, der findes i socialgruppe I og II, sidder i mange tilfælde i positioner, som giver mulighed for betydelig magt og indflydelse. Ikke desto mindre må det antages, at de ofte har oplevet, at normer, modstående interesser og andre hensyn sætter grænser for deres magtudøvelse. Begrænsninger i handlemuligheden opleves ofte stærkere end de faktiske handlemuligheder.²⁵ Det kan derfor antages, at de bedre stillede i højere grad end de dårligt stillede oplever den

politiske magt som delt og spredt, og at de derfor ser magtforholdene ud fra den pluralistiske synsvinkel. Som repræsentanter for de etablerede institutioner i samfundet kan de desuden antages at anskue magtfordelingen gennem den herskende ideologis briller. Om dette også omfatter den demokratiske magtopfattelse er mere tvivlsomt. De bedre stillede vil gennem deres uddannelse og deres praktiske erfaringer kunne have erfaret, at det politiske system præges af en skæv magtstruktur, og at det demokratiske ideal om politisk lighed ikke er en realitet i det eksisterende samfund.

Partipolitiske holdninger kan naturligvis tænkes at gå på tværs af denne sammenhæng mellem social baggrund og pluralistisk magtopfattelse. Sammenhængen kan først og fremmest antages at gøre sig gældende blandt vælgerne omkring det politiske centrum. De bedre stillede, som forholder sig mere kritisk over for det etablerede politiske system, kan derimod antages i højere grad at opfatte magtforholdene ud fra den elitistiske opfattelse. På den politiske højrefløj kan de selvstændige erhvervsdrivende, der er arbejdsgivere, og som stemmer på Fremskridtspartiet,²⁶ tænkes at have en sådan elitistisk opfattelse af de politiske magtforhold.

Disse overvejelser kan give grundlag for den generelle, tentative tese, at vælgerens sociale baggrund først og fremmest bestemmer deres opfattelse af, i hvilket omfang det er muligt at realisere princippet om politisk lighed, og at vælgerens partipolitiske præference først og fremmest bestemmer deres accept eller kritik af de etablerede politiske magtforhold.

De bedre stillede, som er ressourcestærke og lever under gode økonomiske vilkår, skulle ifølge denne tese ikke i særlig høj grad tro på, at politisk lighed lader sig gennemføre. Den sociale og økonomiske ulighed i samfundet skulle med andre ord modsvares af en forestilling om politisk ulighed. De bedre stillede skulle ud fra denne tese drage fordel af disse former for ulighed, som de anser for at være »naturlig« og/eller uforanderlig. Deres virkelighedsbillede – en pluralistisk eller elitistisk magtopfattelse – skulle med andre ord svare til deres interesser. De dårligt stillede, som er forfordelt af den eksisterende sociale og økonomiske ulighed, skulle til gengæld ifølge denne tese have en større tro på den politiske lighed. Enten fordi de allerede finder den realiseret, eller fordi de tror på muligheden af at realisere den i et fremtidigt samfund. Også her skulle der altså være tale om en overensstemmelse mellem virkelighedsopfattelse – henholdsvis en demokratisk eller marxistisk magtopfattelse – og interesser.

Det er ifølge denne tese vælgerne på de politiske fløje, der skulle forholde sig kritisk over for de etablerede magtforhold – på venstrefløjen ud fra en marxistisk magtopfattelse og på højrefløjen ud fra en elitistisk magtopfattelse. Vælgerne omkring det politiske centrum, hvorfra regeringerne rekrutteres, og hvor grundlaget for lovgivningen findes, skulle derimod i højere grad acceptere magtforholdene, og disse vælgere skulle derfor dele den officielle ideologi: den pluralistiske og den demokratiske magtopfattelse.

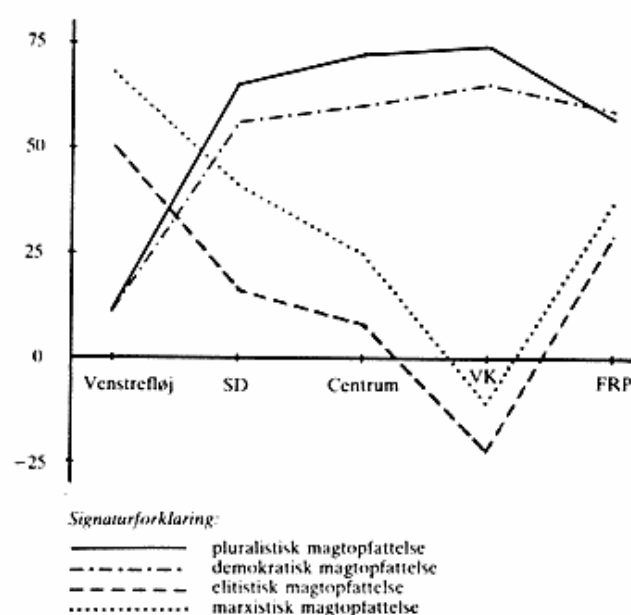
Skematisk udtrykt skulle de fire magtopfattelser altså fortrinsvis finde udbredelse på denne måde:

Figur 2. Magtopfattelser og politiske/socialle grupper

	Politiske centrum	Politiske fløje
Socialt bedre stillede	PLURALISTISK MAGTOPFATTELSE	ELITISTISK MAGTOPFATTELSE
Socialt dårligt stillede	DEMOKRATISK MAGTOPFATTELSE	MARXISTISK MAGTOPFATTELSE

Det er indlysende, at der her er tale om en temmelig »firkantet« tese, som hviler på en række antagelser og forenklinger. Det vil derfor være interessant at undersøge, i hvilket omfang den er i overensstemmelse med virkeligheden. Denne undersøgelse sker i to omgange. Først undersøges sammenhængen mellem vælgerne magtopfattelser og deres partipolitiske præference (figur 3), og derefter undersøges sammenhængen mellem vælgerne magtopfattelser og deres socialgruppe (figur 4).

Figur 3. Magtopfattelser og politisk parti. Procentdifferencer.

For beregningen af PDI-værdierne, se tabel 2.

Figur 3 bekræfter i det store og hele den formulerede tese.²⁷ Opfattelserne af de politiske magtforhold deler sig som forventet i to partipolitiske grupper: De to officielle magtopfattelser følges tæt sammen over partispektret, og det samme gør de to kritiske opfattelser.

De to officielle opfattelser har som forventet den største udbredelse blandt centumpartiernes vælgere, og en mindre udbredelse blandt vælgerne på de to fløje. Det er dog bemærkelsesværdigt, at det først og fremmest er på venstrefløjen, at de officielle opfattelser har ringe udbredelse. Fremskridtspartiets vælgere ligner i denne henseende mere centrumvælgere, navnlig socialdemokraterne, end vælgerne på den modsatte fløj.

De to kritiske opfattelser af de politiske magtforhold er som ventet mest udbredte på fløjene og mindst udbredte blandt centrumvælgere. Navnlig de vælgere, der stemmer på de to store borgerlige partier, Venstre og Konservative, tager afstand fra den elitistiske og den marxistiske magtopfattelse. Den partipolitiske forskel er også her mest markant på venstrefløjen. På højrefløjen deler Fremskridtspartiets vælgere ikke de kritiske opfattelser i helt samme omfang som ventet. Den marxistiske magtopfattelse er faktisk en smule mere udbredt blandt socialdemokraterne end blandt Fremskridtspartiets vælgere.

Blandt de vælgere, der stemmer på partierne omkring det politiske centrum, er de borgerlige – først og fremmest venstrevælgere og de konservative – i højere grad i overensstemmelse med den officielle ideologi end socialdemokraterne. Til trods for at Socialdemokratiet i lange perioder har haft regeringsmagten, er der forholdsvis mange socialdemokrater, der har en kritisk opfattelse af de politiske magtforhold.

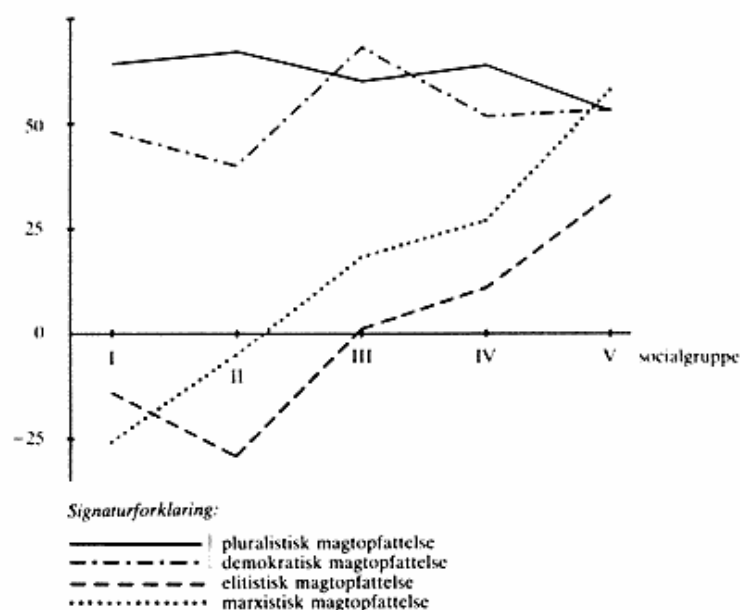
Alt i alt svarer det partipolitiske mønster i figur 3 dog til det mønster, der kan udledes af den formulerede tese. De nævnte »afvigelser« er udtryk for en vis »højre-skævhed« i magtopfattelserne, dvs. en skævhed i retning af den officielle ideologi. Den mest omfattende tilslutning til denne ideologi, og samtidig afstandtagen fra kritiske synspunkter, findes ikke i det symmetriske centrum hos de små centumpartier, men derimod lidt til højre blandt VK-vælgere. Socialdemokratiet skal snarere placeres på overgangen mellem venstrefløjen og centrum end som et egentligt centumparti, og Fremskridtspartiet skal snarere placeres på overgangen mellem centrum og højrefløjen end som repræsentant for højrefløjen. Der mangler så at sige et rendyrket højrefløjsparti, hvad politisk magtopfattelse angår; et parti, som forkaster den officielle ideologi og tilslutter sig de kritiske opfattelser i samme omfang som de socialistiske partier på venstrefløjen. Hvis de politiske partier i folketinget er et nogenlunde dækkende udtryk for vælgerbefolkningens politiske holdninger og opfattelser, vidner denne »mangel« om, at den officielle ideologi om den politiske magt har et solidt tag i befolkningen. Der er tilsyneladende ikke grundlag for en virkelig højreopposition til denne ideologi.

Medens figur 3 med denne modifikation bekræfter den fremsatte tese, er noget tilsvarende ikke tilfældet for figur 4, der viser sammenhængen mellem vælgerne magtopfattelser og deres sociale baggrund.

Figur 4 viser kun på et enkelt punkt en overensstemmelse med den formulerede tese: Den marxistiske opfattelse af magtforholdene vinder stigende udbredelse i de sociale grupper, efterhånden som de økonomiske levevilkår bliver dårligere og de politisk relevante ressourcer mindre, dvs. når man i figuren bevæger sig fra venstre mod højre fra socialgruppe I til socialgruppe V.

På en række afgørende punkter er der derimod afvigelser fra den fremsatte tese. Ifølge tesen skulle den pluralistiske og den elitistiske opfattelse på den ene

Figur 4. Magtopfattelser og socialgruppe. Procentdifferencer.

For beregningen af PDI-værdierne, se tabel 2.

side og den demokratiske og marxistiske opfattelse på den anden side samvariere med socialgruppe. Det er imidlertid ikke dette mønster, der fremgår af figur 4. De bedre stillede i socialgruppe I og II forkaster ikke som ventet den demokratiske magtopfattelse, men tilslutter sig derimod denne idealiserede opfattelse af magtforholdene i nogenlunde samme omfang som den pluralistiske opfattelse. De dårligt stillede i socialgruppe IV og V forkaster ikke som ventet den pluralistiske magtopfattelse, men deler den derimod i nogenlunde samme omfang som den demokratiske opfattelse af magtforholdene. Det gælder i det hele taget, at de to opfattelser af magtforholdene, som udtrykker det politiske systems selvforståelse, er nogenlunde lige udbredte i alle sociale grupper.

Den elitistiske magtopfattelse opfører sig ganske modsat af det forventede. Ifølge den formulerede tese skulle denne opfattelse være særlig udbredt i socialgruppe I og II og mindre udbredt i socialgruppe IV og V. Den bygger som omtalt på forestillingen om politisk ulighed, men forkastes alligevel af de mennesker, som formodentligt dagligt oplever at have større indflydelse end deres underordnede. Samtidig accepteres den af de dårligt stillede, som ifølge tesen enten skulle anse politisk lighed som realiseret eller dog fastholde muligheden for en realisering.

Den formulerede tese svarer således ikke til virkeligheden, for så vidt angår magtopfattelers udbredelse i forskellige sociale grupper i befolkningen. Når tesen ikke viser sig at være holdbar med hensyn til de sociale forskelle i befolkningens magtopfattelser, skyldes det muligvis, at den hviler på en urealistisk antagelse. Tesen blev formuleret ud fra den antagelse, at der er overensstemmelse mel-

lem vælgernes virkelighedsbillede og deres interesser, således at de bedre stillede i højere grad end de dårligt stillede skulle afvise det mulige i at realisere princippet om politisk lighed. Det vil føre for vidt i denne sammenhæng at gennemføre en tilbundsgående undersøgelse af, om der findes en sådan sammenhæng. Hvis vælgernes virkelighedsopfattelse på dette punkt imidlertid lader sig identificere på grundlag af svarene på et enkelt spørgsmål, kan tabel 3 give en fornemmelse af, om der i vælgerbefolkningen findes en sammenhæng mellem socialgruppe og opfattelsen af, at politisk lighed er mulig.

Tabel 3. Muligheden af politisk lighed og socialgruppe. Procent

»Det vil altid være nødvendigt at have nogle få dygtige personer, som i virkeligheden bestemmer det hele«	Socialgruppe					
	I	II	III	IV	V	Alle
Helt enig	26	26	32	33	37	33
Delvis enig	22	29	24	29	24	26
Neutral	10	5	6	9	4	7
Delvis uenig	21	11	15	16	14	15
Helt uenig	21	29	23	13	21	19
I alt	100	100	100	100	100	100
Antal	42	111	278	374	361	1.167

Tabel 3 viser, at den antagelse, der er lagt til grund for den formulerede tese, ikke holder. For det første går sammenhængen mellem socialgruppe og opfattelsen af muligheden for politisk lighed i den modsatte retning af den forventede. Andelen af vælgere, der erklærer sig enig og dermed giver udtryk for, at de ikke finder politisk lighed mulig, er således større i socialgruppe IV og V end i socialgruppe I og II. For det andet er sammenhængen ret svag. Forholdet er nok snarere det, at forestillingen om, at politisk ulighed er uomgængelig, findes i nogenlunde samme omfang i alle sociale grupper af befolkningen. Vælgernes sociale baggrund kan med andre ord ikke forklare udbredelsen af de forskellige magtopfattelser, fordi en nødvendig forudsætning for en sådan forklaring - at de bedre stillede i højere grad end de dårligt stillede afviser muligheden af politisk lighed - ikke er opfyldt.

De påpegede forskelle mellem tesen og magtopfattelsernes faktiske udbredelse i de sociale grupper peger derimod i retning af, at de sociale forskelle i magtopfattelserne svarer til de partipolitiske forskelle, idet de to officielle og de to kritiske opfattelser også følges ad inden for de enkelte sociale grupper. Vælgernes opfat-

telser synes således ikke at svare til de opstillede teoretiske modeller. I stedet for fire modeller, der bygger på to analytiske sondringer (jvf. figur 1), falder vælgerne magtopfattelser sammen i to hovedopfattelser: en, der udtrykker accept af den eksisterende magtstruktur og den officielle ideologi, og en anden, der udtrykker afstandtagen fra denne struktur og en kritisk holdning til det politiske systems selvforståelse.

Den *officielle* opfattelse af magtforholdene findes i alle sociale grupper, og dette kan uden tvivl tages som udtryk for den betydning, som den politiske socialisering i almindelighed og uddannelsessystemet og massemedierne i særdeleshed har for opbygningen af befolkningens virkelighedsbillede. Den *kritiske* opfattelse af den politiske magtstruktur finder derimod større og større udbredelse, jo færre politiske relevante ressourcer vælgerne råder over, og i jo større afstand de befinder sig fra de politiske magtpositioner. Politisk relevante ressourcer som uddannelse, frihed i arbejdssituation og økonomiske muligheder har åbenbart en væsentlig betydning for udviklingen af den opfattelse, at magten er koncentreret i en forholdsvis snæver magtelite, og at magten anvendes til fordel for de store i erhvervslivet. De lavere funktionærer og arbejderne tilegner sig ligesom den øvrige del af befolkningen den officielle ideologi, men de udvikler også en klassebevidst opfattelse af magtforholdene.²⁸

Konklusion

I denne artikel er fire teoretiske modeller for den politiske magtfordeling i et samfund som det danske blevet formuleret og operationaliseret. Den empiriske analyse viser, at disse fire opfattelser findes udbredt i befolkningen på en sådan måde, at vælgerne opfattelse af de politiske magtforhold kan beskrives som endimensional. Den pluralistiske og den demokratiske magtopfattelse samvarierer og repræsenterer den officielle ideologi, mens den elitistiske og den marxistiske magtopfattelse samvarierer og repræsenterer en kritisk holdning til denne ideologi. Den officielle opfattelse af magtfordelingen findes stort set i samme omfang i alle sociale og politiske grupper i befolkningen, kun de politisk venstreeorienterede er forbeholdne over for den. Den kritiske opfattelse findes navnlig på de politiske fløje, først og fremmest på venstrefløjen, og blandt de socialt dårligt stillede, dvs. de lavere funktionærer, de faglærte og de ufaglærte arbejdere. Medens de partipolitiske forskelle i magtopfattelserne kan forklares af partiernes ideologi, kan de sociale forskelle i magtopfattelserne forklares af omfanget af politisk relevante ressourcer.

Disse resultater er i det væsentlige i overensstemmelse med de resultater, som Erik Damgaard er nået frem til under anvendelsen af en anden analyseteknik. Der er navnlig grund til at fremhæve, at Erik Damgaard finder, at den parlamentarisk-demokratiske opfattelse har en ret stor og stabil udbredelse i hele det politiske spektrum.²⁹ Denne opfattelse, der tillægger Folketinget og/eller regeringen den afgørende politiske indflydelse på de politiske beslutninger, er netop udtryk for det politiske systems officielle ideologi og selvforståelse.

Sammenfattende kan det derfor konkluderes, at det politiske system herhjemme næppe står over for umiddelbare legitimeringsproblemer af væsentlig omfang.

Det kan tværtimod siges, at der findes en udbredt enighed – konsensus – omkring den officielle ideologi om de politiske magtforhold. Selv om der er tale om en udbredt konsensus omkring det politiske systems selvforståelse som pluralistisk og demokratisk, findes der imidlertid mere kritiske opfattelser i de grupper, som af politisk-ideologiske eller social-økonomiske grunde finder, at det politiske system ikke i tilstrækkeligt omfang spreder magten og lever op til idealet om politisk lighed.

1. Artiklens problemstilling svarer således til den, der er behandlet i Erik Damgaard, *Folkets veje i dansk politik*, København: Schultz, 1980, pp. 176-207. Som det vil fremgå af det følgende, anlægges der dog en anden synsvinkel, og den afhængige variabel operationaliseres på en anden måde.
2. David Easton, *A Systems Analysis of Political Life*, New York: John Wiley & Sons, 1965, se navnlig pp. 220-229 og 278-310, jvf. Erik Rasmussen, *Komparativ Politik I*, 2. udgave, København: Gyldendal, 1971, pp. 91-93.
3. Se John Walton, »Substance and Artifact: The Current Status of Research on Community Power Structure«, *American Journal of Sociology*, vol. 71, no. 4, 1966, pp. 430-438; William E. Conolly, *Political Science and Ideology*, New York: Atherton, 1967; Hans Henning Tersbøl, »Metodeovervejelser vedrørende studiet af magtstrukturer i lokalsamfund«, *Politica*, vol. 5, nr. 1, 1972, pp. 43-64.
4. Se for eksempel Steven Lukes, *Power: A Radical View*, London: Macmillan, 1974, for en sammenfatning og diskussion af tre forskellige syn på politisk magt. Denne bog gav anledning til en omfattende politologisk debat, se for en række af de centrale indlæg G.W. Smith, »Must Radicals be Marxists? Lukes on Power, Contestability and Alienation«, *British Journal of Political Science*, vol. 11, no. 4, 1981, p. 405, note 4.
5. Og de undersøgelser, der er gennemført har i højere grad beskæftiget sig med andre spørgsmål end, »hvem har den politiske magt?« Det norske magtprojekt har således især koncentreret sig om forskellige styringssystemer og samspillet mellem disse, se for en oversigt Ole P. Kristensen, »Norwegian Power: A Review of a Research Project«, *European Journal of Political Research*, vol. 9, no. 4, 1981, pp. 433-440.
6. Nelson W. Polsby, *Community Power and Political Theory. A Further Look at Problems of Evidence and Inference*, New Haven/London: Yale University Press, 1980 (2. udvidede udgave, 1. udgave er fra 1963).
7. John Rees, *Equality*, London: Pall Mall, 1971, kapitel 5.
8. Se David B. Truman, *The Governmental Process. Political Interests and Public Opinion*, New York: Alfred A. Knopf, 1951; David Riesman et al., *The Lonely Crowd. A Study of the Changing American Character*, Garden City: Doubleday, 1953; Robert A. Dahl, *Who Governs? Democracy and Power in an American City*, New Haven: Yale University Press, 1961; Arnold M. Rose, *The Power Structure*, London/Oxford/New York: Oxford University Press, Galaxy Books, 1967; Nelson W. Polsby, *op.cit.*
9. Se *Lønmodtagernes Medejendomsret*, Rapport fra udvalget om lønmodtagernes medejendomsret, København, 1978.
10. Drude Dahlerup m.fl., »Korporatisme-begrebet og studiet af samspillet mellem politiske institutioner«, *Økonomi og Politik*, vol. 49, nr. 4, 1975, pp. 317-344; Erik Damgaard, »Folketinget og demokratisk styre«, i *Festskrift til Erik Rasmussen*, Århus: Forlaget Politica, 1977, pp. 35-56; Martin O. Heisler, »Corporate Pluralism Revisited: Where is the Theory?«, *Scandinavian Political Studies*, vol. 2 (New Series), no. 3, 1979, pp. 277-297.

11. Ret beset burde man derfor ikke tale om »pluralister« og »elitister«, men om »pluralistiske elitister« og »monistiske elitister«. I denne artikel opretholdes dog den mere mundrette, om end lidt upræcise terminologi.
12. Se Gaetano Mosca, *The Ruling Class*, New York/Toronto/London: McGrawhill, 1939 (engelsk oversættelse af *Elementi Di Scienza Politica*, 1923 revideret udgave af den første udgave fra 1895); Floyd Hunter, *Community Power Structure. A Study of Decision Makers*, Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1953; C. Wright Mills, *The Power Elite*, London/Oxford/New York: Oxford University Press, Galaxy Books, 1956; Peter Bachrach og Morton S. Baratz, »Two Faces of Power«, *American Political Science Review*, vol. 56, no. 4, 1962, pp. 947-952; G. William Domhoff, *Who Rules America?*, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-hall, 1967, og *The Higher Circles: The Governing Class in America*, New York: Vintage Books, 1970; Åke Ortmark, *Makspelet i Sverige - ett samhällsreportage*, Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1967. I denne forbindelse skal det dog bemærkes, at den kritik, som elitisterne retter mod de etablerede magtforhold, ikke i alle tilfælde har det samme normative grundlag. Medens den ældre elitisme – her repræsenteret af Mosca – tog afstand fra, at politisk lighed overhovedet skulle være mulig, og angreb det fremspirende demokrati, så finder yngre elitister – som Mills og Hunter – at politisk lighed nok ikke er realistisk i en overskuelig fremtid, men at man ikke desto mindre bør stræbe efter en større grad af politisk lighed. Deres kritik af de eksisterende magtforhold går derfor på, at magtstrukturen ikke er demokratisk nok. Endelig har de yngste elitister som Bachrach og en marxistisk inspireret elitist som Domhoff nok et mere optimistisk syn på muligheden for politisk lighed i et samfund, der hviler på andre sociale og økonomiske strukturer end de etablerede i Vesteuropa og USA. De repræsenterer derfor overgangen mellem den elitistiske og den marxistiske magtopfattelse, jvf. figur 1.
13. *Politiken*, 24. november 1981.
14. Nicos Poulantzas, *Pouvoir politique et classes sociales*, Paris: Maspero (»petite collection«-udgave), 1971; Ralph Miliband, *The State in Capitalist Society*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1969; Göran Therborn, *What Does the Ruling Class Do When It Rules?*, London: New Left Books, 1978.
15. Curt Sørensen, »Marx' og Engels' demokratiteori«, *Politica*, vol. 11, nr. 2, 1979, pp. 40-91.
16. *Folketingstidende*, 1970-71, spalte 3345.
17. Jack Lively, *Democracy*, Oxford: Basil Blackwell, 1975; Alan Ware, »The Concept of Political Equality: A Post-Dahl Analysis«, *Political Studies*, vol. 29, no. 3, 1981, pp. 392-406; Robert A. Dahl, *Dilemmas of Pluralist Democracy*, New Haven: Yale University Press, 1982. I sin nyeste bog sonderer Dahl netop mellem demokrati som et ideal, der bygger på politisk lighed (pp. 5-7) og demokrati - eller rettere polyarki - som faktiske regimer, der tilnærmer sig det demokratiske ideal (pp. 7-11).
18. Lise Togeby, *Den uopslidelige lærebog. En indholdsanalyse af folkeskolens samfundslærebøger*, Århus: Forlaget Politica, 1978, pp. 138-142.
19. Johannes Thestrup Pedersen, »Den danske befolknings politiske værdier og værdiprioriteter«, *Økonomi og Politik*, vol. 52, nr. 1, 1978, pp. 73-86, og »Sammenhængen mellem demokratiske værdier og normer belyst ved en fynsk undersøgelse«, *Økonomi og Politik*, vol. 54, nr. 1, 1980, pp. 24-43. Projektet gennemføres af Johannes Thestrup Pedersen, Odense Universitet, Hans Jørgen Nielsen, Københavns Universitet og forfatteren af denne artikel. Indsamlingen og kodningen af interviewmaterialet blev foretaget af Socialforskningsinstituttet, og Dansk Data Arkiv oparbejdede data-filen. Projektet er støttet finansielt af Statens samfundsvidenskabelige Forskningsråd.
20. Damgaard, *op.cit.*, 1980, pp. 179 ff.
21. William H. Form & Joan Rytina, »Ideological Beliefs on the Distribution on Power in the United States«, *American Sociological Review*, vol. 34, no. 1, 1969, pp. 19-31.
22. Frank Parkin, »Working-Class Conservatives: A Theory of Political Deviance«, *The British Journal of Sociology*, vol. 18, no. 3, 1967, pp. 278-290.
23. Willy Martinussen, *Fjerndemokratiet*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1973, pp. 178-190.
24. Vælgernes sociale placering operationaliseres i denne artikel ved Socialforskningsinsti-

tuttets socialgruppeinddeling, som er et sammenvejet mål på grundlag af tre sociale indikatorer: stilling, uddannelse og antal underordnede. Jeg forudsætter ved denne operationalisering, at denne inddeling er velegnet til at påvise og analysere uligheder i befolkningens levevilkår og politisk relevante ressourcer. Om inddelingen først og fremmest eller udelukkende er udtryk for erhvervsprestige, dispositionsretten over produktionsmidler eller placering i arbejdspladsernes hierarkier (jvf. diskussionen mellem Peter Gundelach og Karen Siune, »Socialgruppeinddelingen. Hvad kan den bruges til?«, *Socialt Tidsskrift*, vol. 53, nr. 11-12, 1977, pp. 292-300, og Erik Jørgen Hansen, »Den centrale baggrundsvariabel er socialgruppeinddelingen«, *Socialt Tidsskrift*, vol. 53, nr. 11-12, 1977, pp. 301-308) er i denne forbindelse mindre afgørende. De enkelte socialgrupper kan kort karakteriseres således: *Socialgruppe I* omfatter godsejere, de største selvstændige i byerhverv (mere end 20 ansatte), topfunktionærer (mere end 50 underordnede) og akademikere. *Socialgruppe II* omfatter større gårdejere (4 eller flere ansatte), større selvstændige i byerhverv (6-20 ansatte), højere funktionærer (11-50 underordnede) og mennesker med en mellemlang teoretisk uddannelse. *Socialgruppe III* omfatter øvrige gårdejere, mindre selvstændige i byerhverv og funktionærer på mellemlivniveau (1-10 underordnede). *Socialgruppe IV* omfatter husmænd, lavere funktionærer og faglærte arbejdere. Endelig omfatter *socialgruppe V* de ufaglærte arbejdere.

25. Gudmund Hernes, *Makt og avmakt*, Bergen/Oslo/Tromsø: Universitetsforlaget, 1975, pp. 128-130. Erik Damgaard fandt således i sin undersøgelse af vælgernes magtopfattelser, at mange af variationerne i disse opfattelser var forenelige med en hypotese om, at de interviewede var tilbøjelige til at tillægge »de andre« politisk indflydelse, Damgaard, *op.cit.*, p. 203. Denne tilbøjelighed findes ikke blot blandt forskellige vælgergrupper, men også i den politiske elite (folketingsmedlemmer, organisationsansatte og embedsmænd), Erik Damgaard, *Magt i et pluralistisk demokrati. Notat om opfattelser af magtforhold i Danmark*, Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet, maj 1983, p. 10.
26. Torben Worre, »Folketingsvalget 15. februar 1977«, *Økonomi og Politik*, vol. 52, nr. 1, pp. 37-38; Erik Jørgen Hansen, »Fremskridtspartiet er et klasseparti - men hvilken klasse?«, *Økonomi og Politik*, vol. 55, nr. 3, 1981, pp. 208.
27. Vælgernes partipræference er fastlagt ud fra respondenternes svar på spørgsmålet: »Hvordan ville De stemme, hvis der var folketingsvalg i morgen?« For overskuelighedens skyld er partierne opdelt i fem grupper på en venstre-højre skala. »Venstrefløj« omfatter VS, SF og DKP. »Centrum« omfatter Det radikale Venstre, Retsforbundet, Centrumdemokraterne og Kristeligt Folkeparti. De to store borgerlige partier, Venstre og Det konservative Folkeparti, danner sammen en partigruppe, der er betegnet »VK«. Socialdemokratiet er forkortet »SD« og Fremskridtspartiet »FRP«.
28. Det er selvfølgelig tænkeligt, at vælgernes sociale baggrund ikke har en direkte betydning for deres opfattelse af de politiske magtforhold. Man kunne forestille sig, at vælgernes sociale baggrund først og fremmest er bestemmende for deres partipræference, og at det snarere er vælgernes partipræference end deres sociale baggrund, der er bestemmende for deres virkelighedsopfattelse på dette punkt. En kontrolanalyse, som af pladsmæssige grunde har måttet udgå af denne version af artiklen, viser imidlertid, at sammenhængen mellem de kritiske magtopfattelser og social baggrund findes inden for alle de partipolitiske grupper, dvs. at vælgernes sociale baggrund har en selvstændig og direkte betydning for danskernes opfattelse af de politiske magtforhold.
29. Erik Damgaard, *op.cit.*, 1980, p. 199 og p. 202.